

Mester Tibor:

Milyen a jó képő? A fotóra vonatkozó beszédmód a közösségi digitális gy jteményekben, a fotozz.hu példáján. Esettanulmány.

Tartalom

1. On-line közösségek és csoportnyilvánosság
2. Fotómegosztás az Interneten
3. A vizsgálat szempontjai
4. Az értékelés szabályai
5. A képek őfajtái. Az oldalon található fotókatóriák
6. A őjó képő keresése
7. A fotozz.hu közössége és közössége
8. Összegzés

1. On-line közösségek és csoportnyilvánosság

A hálózati kommunikáció lehet séget teremt újfajta diszkurzív terek megjelenésére, ezen keresztül és szerkezetükben, dinamikájukban, beszédmódjukban a hagyományostól eltér csoportnyilvánosságok megteremtésére. A virtuális szféra (Papacharissi 2002) jellemzője, hogy általában elkülönül az intézményesült társadalmi keretektől (gyakran épp a meglévő intézmények ellen irányul), de nem hoz létre teljesen autonóm beszédmódokat. Ennek oka éppen az intézményektől való függetlenségében rejlik; mentes a formális hierarchiától és autoritástól, következésképpen csak korlátozott mértékben lesz számon kérhető, ellenrizhető és megbízható. Másrészt viszont ugyanazon valóságon osztozik, mint hivatalos nyilvánosság színterei, s ennek következtében kulturális értelmezései származtatottak. A virtuális szféra tehát kulturális artefaktum (Hine 2000, 14-40.), melynek jelentéstudajdonítási aktusai összefonódnak a valóság mindennapi és intézményesített kereteivel.

Az on-line szerveződő közösségek¹ kommunikációjának szabadságfoka több okból is nagyobb lehet, mint face-to-face alapon létrejövő, vagy intézmények köré szerveződő közösségeké. A tagok spontán csoportosulásáról van szó, melyben a részvétel önkéntes jellegű, a tagokat valamilyen tematikus érdeklődés kapcsolja össze, a vélemények megjelenítésére pedig szokatlanul tág keretek között nyílik lehetőség. Ezek az informális jellegű társulások sokkal jobban tiltják a heteronómiát, így alkalmasabb alternatív értelmezések, eltérő nézőpontok, speciális elkötelezettségek megjelenítésére. A résztvevőkre jellemző képernyő-identitás lehetővé teszi a valódi személyazonosság elrejtését vagy leplezését, bár ezzel nem feltétlenül élnek. A tagságra és tartós részvételre épülő közösségek esetében viszont épp az figyelhető meg, hogy mivel megkövetelik hozzászólások közötti koherenciát is, így kevesebb szélsőséges véleménnyel találkozatunk és az identitással való játék sem jellemző.

A résztanulmány a digitális fotográfiához, azon belül is a populáris fényképezéshez kapcsolódó beszédmódok elemzésére vállalkozik, melynek empirikus alapját a fotozo.hu m ködésének vizsgálata szolgáltatja. Amellett szeretnék érvelni, hogy a népszerű fotókritikai oldal az amatőr fotográfiai klubmozgalom virtuális megvalósulásának is tekinthető, de nem feltétlenül annak beszédmódjait termeli újjá, és csak részben osztozik annak fotóideáján. A weboldalon keresztül létrejövő csoportnyilvánosság helyét és szerepét is az jelölheti ki, hogy a benne folyó diskurzus milyen módon kapcsolódik a képekről szóló mindennapi, szakmai és

m vészeti diskurzushoz. E tekintetben úgy t nnek, hogy bár a csoportnyilvánosság véget ér a tagok/felhasználók közösségének határain, az általa képviselt beszédmód alternatívát képvisel populáris/elit megközelítésekkel szemben.

3.2. Fotómegosztás az Interneten

A foto és a fotográfus számára a világháló els sorban egy olyan technológiát jelent, melyen keresztül könnyen hozzáférhet vé tehet az alkotás (természetesen bizonyos min ségi kompromisszumok mellett). A world wide web hozzájárul a képek megsokszorozásához, nem csak abban az értelemben, hogy a digitális formátumnak köszönhetően következ en a kép könnyen sokszorosítható, hanem hogy sokféle úton (eltér bemutatási keretekben) eljuttatható a különböző érdekl d közösségek felé. Az Interneten elérhető digitális fotóarchívumok (stock ügynökségek, album oldalak, fotóblogok, virtuális tárhelyek) képek soha nem látott gazdagságával szolgálnak az azok iránt érdekl d k számára (legyen az érdekl dés oka szakmai kíváncsiság, kifejezés módok keresése, a technológia iránti érdekl dés, vagy csupán a képek iránti rajongás).

Ennél is fontosabb, hogy az Interneten szervez d közösségek keretei között a fotográfia, mint technológia, médium és m vészeti forma tematizálhatóvá válik, csakúgy, mint azok az esztétikai és kritikai megközelítések, amelyek a fényképezés és a fotó bemutatásának, nyilvánosság tételének társadalmi gyakorlatára vonatkoznak. A kép készí te csak részben szabja meg ennek körülményeit; eldöntheti, milyen felületen teszi közzé a fotográfiát, dönt arról, hogy milyen felbontásban, milyen grafikai kiegészítésekkel, megjegyzésekkel f z egészíti ki. Az Interneten történ bemutatás sajátosságai, hogy a szerz nek valamilyen mértékben le kell mondania a kép további sorsa feletti ellen rzésrl, hiszen ebben az közegben az szabadon kommentálhatóvá, idézhetővé, felhasználhatóvá, átalakíthatóvá válik, amely a professzionális fotográfusokat és alkotásaik bemutatási kontextusáért aggódó fotóm vészek jelent s részét jelenleg még távol tartja ennek a publikációs formának a használatától. Ennek a keretnek fontos mozzanata a képek, illetve a készítésükhöz kapcsolódó információk közösségivé válása; az így közölt képek használatához szorosan kapcsolódik az intellektuális javak kölcsönös megosztására épül ajándékgazdaság.ⁱⁱ

A felhasználók saját tartalomszolgáltatására épít gy jtemények mellé gyakran társulnak olyan közösségi értékelési rendszerek, melyek sokféle célt szolgálhatnak egyszerre. A fotós visszajelzést és a technikára/technológiára, az utómunka fogásaira és a m fajokra vonatkozó tanácsokat kap, a közönség pedig a tagok konszenzusán alapuló rangsor segíti a képek őmin ségénekő megítélésben. Az ilyen web 2.0-ás (azaz a közösségi tartalom-el állítást el segít webes alkalmazásokkal jellemezhet) technológiák lényege a képek esetében is éppen abban rejlik, hogy az egyénileg létrehozott tartalom közvetlenül az aziránt érdekl d khöz jut el, és közzétételének pillanatától kezdve közösségi értékelés tárgyává válik. Eközben természetesen privátból nyilvánossá alakul át: valakik valamilyen módon használják, értelmezik, értékelik, elhelyezik a képek sokaságában a saját és az útjukba akadó képeket.

A közösségi értékelésre épül digitális gy jtemények a fotóról szóló diskurzus demokratizálódásának lehet ségével kecsegtetnek, hiszen ez a populáris használati mód mentes a kritikai autoritás, értelmezési iskolák hatása alól. Azt figyelhetjük meg, hogy spontán módon kialakulnak a képekr l való beszéd normái és keretei, és kialakul egy többé-kevésbé közös elképzelés a megfelel értékelés elveir l. A közösség látszólag egyenrangú tagjai közül ugyanakkor igen hamar kiemelkednek a šokra értékeltekő és a štekintélyes értékel kö, azaz megjelenik valamilyen informális, a kívülálló számára nem nyilvánvaló hierarchia a tagok között. A kérdés éppen az, hogy milyen elképzelések húzódnak meg a látszólag a tradicionális intézményekkel szemben létrehozott, azok nyilvánosságával csak néha-néha találkozó törekvések mögött. Vannak-e olyan minták a szervez désben és intézményesülésben, amelyek összekapcsolják a fotográfiai intézményes formáit ezekkel az új társas gyakorlatokkal?

3.3. A vizsgálat szempontjai

A fotozz.hu a populáris kiválasztása mellett számos indok szól. A legnagyobb, a leglátogatottabb, a legismertebb fényképezéssel foglalkozó, saját tartalmat szolgáltatásra épül , számottev tagsággal rendelkező hazai oldal.ⁱⁱⁱ Alapítói a kialakításakor eleve a fotók értékelését helyezték a középpontba, az ezzel kapcsolatos elvárások története során egyre szigorúbbá váltak. Gyakran alakultak ki viták az oldallal kapcsolatban, több szakadár gy jtemény önállósodása is az itt folyó gyakorlathoz köt dik. Valamilyen nehezen meghatározható fotográfiai min séget képvisel, ugyanakkor az a tény, hogy egy fként

technológiával foglalkozó oldal társoldalaként működik, inkább a hobbifotózáshoz, a szabadidős célú fotós klubokhoz teszi közelebb állóvá.^{iv}

A fotozz.hu^v, az amerikai székhelyű, nemzetközi tagságú PhotoSig.com mintájára szervezött, ahonnan küldetésnyilatkozatát is merítette, azonban igyekezett a például szolgáltató vállalkozásban észlelt buktatókat elkerülni. A fotozz.hu legfontosabb dokumentuma a szabályzata, ebben tükröződnek a legfontosabb alapelvek: a fotozz.hu non-profit jellege (a fizetés felhasználók felajánlásai a választott alapítványhoz kerülnek), a felhasználók egyenrangú kezelése (amelyet a hozzászólások bizonyos mértékű moderálása korlátoz), a különböző technikák egyenrangúsága (analóg, digitális gépek, illetve mobiltelefonnal készített képek egyaránt megtalálhatóak), a különböző kategóriák háttérbe szorítása a képek bemutatása során (a főoldal aktuális képeinek esetében). Az alapelvek és a konkrét megvalósulás között felfedezhetünk némi ellentmondást, hiszen a reklámok jelenléte, a felhasználók véleményeinek beazonosíthatósága, a kategóriák alapján történő képválogatási lehetőségei korlátok közé szorítják az alapelvek teljesülését.

A fotozz.hu virtuális közönségének, amelyben a legtöbben egyszerre amatőr alkotók és kritikusok, legfőbb tevékenysége a képek értékelése. A rövidebb és hosszabb kép-kritikák és az ezek eredményeként létrejövő rangsor vizsgálatával eljuthatunk a jó képű közösségekben elfogadott kritériumaihoz. A legtöbbet értékelt és legmagasabb értékelést kapott fotók alapján képet alkothatunk arról, hogy mitől válik értékessé, érdekessé, mások számára okulást nyújtó példává, követendő mintává egy-egy kép, technika, alkotói megoldás. A vizsgálat során a következő feltevéseimet kívántam ellenőrizni:

A képek értékelésében szerepet játszik:

- a technikai apparátus (az értékes képek többsége középkategóriás vagy jobb felszereléssel készül);
- a technikai/technológia ismerete (a kreatív megoldások, a digitális technológiában való jártasság, a képkészítés során tanúsított gondosság);
- egyfajta hagyományos fényképezési ideálnak való megfeleltethetőség (képi formák, zsánerek, konvenciók).

Az oldal közönsége ugyanakkor:

- rétegzett, ezen belül elkülönülnek a m vészi, illetve a professzionális fotósok és a valódi amat rök;
- ennek megfelel en eltér szempontrendszerek mentén ítélik meg a fotókat, de létezik egyfajta ssaját kánonö legalább a kritikai attit d és az alapelvek szintjén;
- elutasítja a hivatalos m vészi/professzionális beszédmodokat, ám vágyik arra, hogy elfogadást nyerjen a hivatalos intézményrendszeren belül is.

A vizsgálat els sorban az oldalon megjelen képekre és az ezekhez f zött véleményekre irányul, ezen belül vizsgálom:

- az oldal értékelési alapelveit, szabályait, illetve az ezekkel kapcsolatos vitákat;
- az oldalon található sm fajiö kategóriákat, az ennek való megfelelési igényt;
- a kategóriákon belüli šlegjobbö képeket, az ezekhez tartozó értékeléseket véleményeket.

3.4. Az értékelés szabályai

Már a weboldal megjelenést megelőzően élénk vita bontakozott ki az értékelési rendszerről az index.hu ŐMagyar fotókritikaö fórumán, majd egy ott elfogadott konszenzusos megoldás nyomán kezdte meg m kódését 2003-ban. A részletes szabályzat többször is átalakult, legutóbb 2006-ban a 2.0-ás verzió kialakításakor került sor nagyobb átszabására. A szabályzat és a célkit zés tulajdonképpen egybeesik a bemutatás lehetőségének biztosítása, és az értékelés középpontba helyezése:

ŐOldalunk célja kett s. Egyrészt felhasználóink bemutathatják, megmérettethetik fotóikat a többi felhasználó el tt, másrészt értékelhetik, megtekinthetik mások fotóit. A feltöltött fotókat a regisztrált felhasználók értékelhetik, bírálhatják, véleményt írhatnak hozzájuk, ezzel a fotó elkészít je ötleteket nyerhet, hogyan lehetne jobban elkészíteni a fotót.ö (a *fotozz.hu szabályzatából*, <http://fotozz.hu/ismerteto>)

A szabályzat körül kialakult viták is a jogtalannak érzett értékeléseket, a szabályzat gyengeségét (sok értéktelennek ítélt kép, šképdömpingö), illetve szigorúságát (a kezd k

bemutatók lehet ségének korlátozása) teszik szóvá.^{vi} A pixinfo-val közös saját fórum viszonylag kés n került integrálásra, (amire már kialakultak a bizonyos téma iránt érdekl d látogatók störzhelyei), épp ezért szembeszök , hogy fotós technológiával és technikával kapcsolatos hozzászólások eltörpülnek az oldal m ködéssel kapcsolatos támogató és kritikus vélemények mellett. A vélemények megfogalmazása informális jelleg , arányaiban ritka a kioktató, fotográfia ismereteket kérkedve bemutató hozzászólás, bár szép számmal találhatunk ezzel kapcsolatos példákat az index.hu šdühöng ö fórumain.

Ma is sokaknak gondot okoz az értékelés elveinek körvonalazatlansága, azaz, hogy a feltöltött fotókkal szembeni elvárások csak közvetve az értékelési gyakorlatból derülnek ki, számos vita újra és újra megjelenik. A szabályzatból valóban nem tudhatunk meg sokkal több konkrétumot, mint a szerkeszt egyik hozzászólása fotozz.hu fóruból:

šNem kell m vészi kép ahhoz, hogy kikerüljön

Lehet leg kompozíciója azért legyen, technikailag ne legyen teljesen elfuserált és mondjuk legyen benne esztétikum.ö

(<http://pixinfo.com/hu/forum/viewtopic.php?t=662>)

A szabályzat nagy vonalakban részletezi a pontozás alapelveit, alaposabban csak a keretek és a képméret megválasztásának hibái miatt levonható pontokat, illetve a cím és téma eltér megítélése miatti pontlevonást tiltását tartalmazza. Épp ezért fogalmazódott meg a közelmúltban egy ezzel kapcsolatos, vélhetően ironikus jelleg kritika is:

Birdie! Ha gondolod, átírom nektek a szabályzatot hézagmentesre...

Két lehet ség van a totális leszabályzásra:

Az egyik: egy halom ún. gumiszabály, aminek autentikus értelmezésére egyedül az admin jogosult, az szava dönt mindenben. Ebben az esetben a szabályzat meglehetősen rövid, csupán az oldal "szellemét" rögzíti.

A másik módszer a porosz: MINDENT részletesen szabályozunk: Hány kiégett pixelért hány tized vonható le, a harmadolótól hány % eltérés a megengedett stb. (Ebben az esetben nem árt egy +winyó a szerveren csak a szabályzatnak... ;-))

(<http://pixinfo.com/hu/forum/viewtopic.php?t=507>)

A szabályzatot kiegészítéseként az egyik tag az értékelési alapelveket rögzít útmutatót készített, amelyből kiolvashatóak a jó kép definíciójára vonatkozó, az értékelésben gyakran visszaköszön kulcsszavak (benyomás, fényhatás, hangulat, téma hangsúlyozása, mélységélesség, kompozíció, kiégés, színes-FF technika közötti választás).

A szabályzat és az értékelések körüli vita sokszor olyan irányban kiterjed, ami aligha nevezhető szakmai jellegűnek. Akadnak kulturális jellegű eszmefuttatások, amelyek a fotocz.hu megjelenés mentalitását a magyar közállapotokhoz visszautalóként értelmezik, mások az adminisztrátorok és moderátorok hatalmaskodásában látják a fő problémát. A formalizálható fotókritika lehetetlensége és az akár a tagság felfüggesztését is eredményező értékelés számszerűsége között húzódó ellentét, illetve a témaválasztás és megvalósítás megítélésében megjelenő elkerülhetetlen szubjektivitás jelenti a két legfontosabb kihívást az igazságos értékelési rendszer kialakítása során. Bizonyára a minták kialakításának érdekében történt, hogy az oldalon megjelentek majd rendszeressé váltak a profi értékelések, melyek készítői oktatóként, profi fotósként, fotóművészként az intézményes fotográfia részei.^{vii}

Az értékelési gyakorlat meghatározott irányai egyértelműen kitapinthatóak az egyes műfajok környekén, így például a divat/glamour, illetve az akt kategória képeiben megmutatkozó mesterségbeli felkészültség (világítástechnika, kompozíció, a hatáskeltés eszközei, modell felkérése), csillagászat, makro-fényképezésben, víz-alatti fotózásban pedig a különböző technikai kellékek használata adja meg az értékelések és az adott tanácsok fő tartalmát. Ezeknek a kategóriáknak az értékelő egymás munkáját figyelemmel követi, gyakran személyesen is ismerő tagok alkotják, így erősebb szolidaritás alakul ki a tagok között, csak a néha-néha csoportba belépő idegen keltenek vitát az értékelők és értékeltek között.

A szabályzat egyik vitatható/vitatott pontja az értékelések és feltöltések szigorú aránya, ami a jelenlegi gyakorlatban 50 értékelés elkészítését köti egy újabb kép feltöltéséhez, ráadásul a kezdő felhasználók véleményét, illetve a visszautasított értékeléseket moderátorok vizsgálják. Általános a konszenzus abban, hogy az elfogadható kritikának tartalmazni kell a szubjektív ítéleten túli állításokat; a fenti ironikus hozzászólás is utal arra, hogy ezek igen gyakran a helyes expozíció (beégett pixelek), kompozíció (arany metszés, üres részek aránya a képen), vagy éppen a digitális utómunka hibáit emelik ki a tagok által jól ismert sztereotipikus formulákban. Az elvárások ellenére a szubjektív vélemények aránya magas a jobb értékelést kapott képek esetében.^{viii}

3.5. A képek s fajtái. Az oldalon található fotókatóriák.

A fotozz.hu felhasználóinak ki kell választaniuk azt a kategóriát, amelyikbe feltöltött képüket szánják. A 28 kategória a hagyományos m fajok (portré, akt, természet, csendélet, táj, riport, tárgy) mellett a készítési eljárásra (makro, infravörös, víz-alatti), a téma jellegére (elkapott pillanatok, emlékképek), és az alkotói intencióra (abszurd, humor) utaló kategória is megtalálható. A mintaadó PhotoSigg hasonló szemléletet tükröz, viszont az számottev en több kategóriával dolgozik (54), és a fotósok élhetnek azzal a lehet séggel is, hogy az egyes képekhez több (3) kategóriát is megadjanak. A PhotoSig önálló kategóriaként kezeli a fekete-fehér fényképeket, de a képcsoportok között van megtalálható a mostanában igen népszerű lomográfia is (šLomoö); és létezik egy képz m vészet (šFineArtö) kategória is, amit a tagok a m vési intenciójuk jelzésére használnak. A fotozz.hu-n nem csak a kategóriák közül hiányzik, az diszkussziókban, bemutatkozásokban is igen ritkán fordulnak el a m vészfotó/fotóm vész kifejezések.

A fotozz.hu kategória rendszere a nemzetközi oldal egyes kategóriái összevonja (város és építészet), másutt szétválaszt (elkapott pillanat/életkép, szocio és riportfotó). Szintén eltérést jelent, hogy amíg az amerikai oldal csak egyes szokatlan kategóriákat definiál, addig a magyar oldal minden kategóriánál jelzi a kívánt értelmezést, amit a készítéssel kapcsolatos tanácsokkal is kiegészít. A tartalom, a készítési hely és a kulcsszavak szerinti címkézés egyik oldalra sem jellemz (a folkszonómiaira épül címkézés a (fotó)blogok és Flickr nyomán lett népszerű tartalomrendezési eljárás).^{ix}

A feltöltött képek többsége természetfotó (kb. 30000 természet- és állatfotó, tájkép), de a šváros és épületfotó kategória is megel zi például a portré hagyományos, bár az utóbbi id ben alapvet jelent ségéb l veszíteni látszó m fajtát. Figyelemre méltó a hagyományosan az amat r fotográfiához kapcsolódó kategóriák képeinek kicsi részaránya (családi/emlékkép, elkapott pillanatok), szemben a digitális illusztrációk meglep n nagy számával. Az el bbi értelmezhet úgy, hogy a tagok épp az amat r státusból igyekeznek kilépni; erre utal az is, hogy a kategóriáknak való megfelelés igénye is itt a legkisebb. A legjobbnak ítélt (a legtöbb 5-ös értékelést kapott) fotók esetében szembet n , hogy a nagyon igényesen megkomponált,

jó minőség felszereléssel készített, nem privát vagy spontán helyzeteket megörökítő képek lesznek a legnépszerűbbek.

A másik jelenség viszont arra utal, hogy vonzó lehet a hagyományos fotográfiai technikákkal szemben álló digitális készségek bemutatása. A digitális utómunkában szerzett tapasztalatok persze más tekintetben értékesek a közösség számára, gyakran találkozhatunk a színes/fekete-fehér konverzió vagy a portré utómunkáinak alapelveiről és fogásairól szóló beszélgetésekkel az értékelések között, és a tagok egyes képkészítési helyzetekhez és utómunka folyamatokhoz kapcsolódó útmutatókat is készítenek.

Mivel a feltöltések lehetősége korlátozott, gyakran sok idő telik el két feltöltés között, a képek viszont csak a kategória és a géptípus és az alkotó nickje alapján böngészhetők, ezért csak korlátozott lehetőség van saját csoportok, gyűjtemények, vagy éppen fotó-szekvenciák elhelyezésére; a gyakorlat ezért az, hogy ezeket saját webgalériájukban helyezik az alkotók. Amennyiben a válogatás, kiemelés, összerendezés eljárásait fontosnak, a kiállító fotós alkotói tevékenységétől elválaszthatatlannak tartjuk, akkor ez a hiány a bemutatás/bemutatkozás egy lényeges elemét érinti; ugyanakkor az is nyilvánvaló, hogy teljességgel megfelel a fotográfiaik bemutatására szolgáló webes közeg sajátosságainak.^x

A kategóriarendszer és használata utal arra is a korábban már jelzett - igényre, hogy a közösség eltávolodjon a hagyományos fotóművészeti kategóriáktól, ha ebben nem is minden esetben sikerült a legjobb megoldásokat megtalálni. A művészeti/alkalmazott/dokumentum fotográfia különböző zsánerei és képkészítési eljárásai mindenesetre tettenérhetők az egyes képeken, kategóriákban. A képállomány áttekintve azt mondhatjuk, hogy a közösség a megszokottnál lazábban kezeli ezeket a műfajokat és alkotói intenciókat, ami teret hagy a játékosra és az iróniára.^{xi}

A tagok többsége több kategóriában is megmérgetti magát, természetesen vannak bizonyos kategóriákban mérvadó specialisták, szakértők, a tagok többségének ennél azonban fontosabb, hogy több területen is tapasztalatot szerezhessen. A természetfotózás domináns jellege arra enged következtetni, hogy a felhasználók túlnyomó része ezen a területen érzi magát kompetensnek és sikeresnek, ezzel szemben a riport- és dokumentumfotózástól leginkább tartózkodik, a művészeti kísérletezés legfőbb terepe pedig a digitális képmanipuláció. A digitális illusztrációk kategóriájába sorolt képek magas fokú felkészültségre tesznek

tanúságot, a legjobb alkotások képz m vészeti igénnyel készülnek (nem mentesek a képz m vészeti allúzióktól, intermediális kísérletekt l sem), és semmiképpen sem a sorolhatóak Photoshop lehet ségeit felhasználó digitális népm vészet (Szalacsi, Turist Guy, politikai és közösségi üzenetek) megszokott termékei közé. Ugyanakkor ezt elbizonytalanítja a hazai fotográfiai gyakorlatában meglehetősen markáns analóg képmanipulációs eljárások szinte teljes hiánya, a kísérletezés szorosan kapcsolódik a digitális fényképez gépek és szoftverek lehet ségeihez.

A kategóriarendszer kialakításában és használatában számos mozzanat utal tehát az intézményes fotográfiától való távolságtartásra: a m vészeti intenciók jórészt korlátozódnak a képmanipulálásra, a szociográfiai indítatás vagy a szubjektív dokumentarizmus iránti elkötelezettség jelenléte is szórványosnak mondható, legfőképpen pedig szembeötlő a fotográfiai mezőben alacsonyabb státusszal rendelkező természetfotó dominanciája.

3.6. A legjobb kép keresése

A tagok célja a fotozz.hu esetében nem elsősorban a megosztás, hanem a részvétel jó kép készítéséhez szükséges tudás elsajátítására irányuló tanulási folyamatban. A kapott értékelések az ebben betöltött utat írják le, a visszajelzés egyben versengést is táplálják a képek készítői között. Az értékelések átlaga (népszerűség), a kapott és adott értékelések száma (aktivitás) jelölik ki a tag helyét a közösség hierarchiájában. A fotozz.hu rendszerében az egyes képek kategóriáktól függetlenül versengenek a nap/hét/hónap képe címekért, ez a népszerűség azonban idővel szertefoszlik, ahogy az elismerésként kapott, feltöltéshez szükséges kreditek is elfogynak; utólag már semmi nem utal arra, hogy ki voltak érdemesek a címek elnyerésére. A fő verseny tehát a kategóriák legjobb képeinek rangsorában elérhető pozíciókért zajlik.

A legjobb kép elsősorban a közösségben népszerű képeket jelenti, amiben szerepet játszik az adott értékelések száma, átlaga, illetve az, hogy hány esetben éri el a legmagasabb értéket. A legjobb képek egyben a legjobb példák is arra vonatkozóan, hogy az adott közösség mit tekint céljának, értéknek, jól sikerült példának.

A kategóriák legjobbainak áttekintése alapján kívánom megfogalmazni, hogy milyen szempontok játszanak szerepet a jó kép státuszának elnyerésében:

(a) megfeleltethetőség az általános elvárásoknak/a kategória normatív elvárásainak

Alapfeltételnek tekintik a hibáktól és szabályszegésektől való tartózkodás, a konvencióknak való megfelelés. A makro-felvétel ne legyen nagy mélységélesség, a portré fókuszpontjában szem legyen, az épületfotó hordótorzítása legyen korrigálva, a természetfotó szín- és mérséklete helyes, a tájkép horizontvonal a vízszintes, a high-key képektől eltekintve ne legyen túlexponált képek, a téma életlensége pedig a legritkább esetben tolerálható.

(b) kompozíció

A képi arányok kapcsolatos gondosság szintén fontos elvárás, ami egy sor olyan elvet foglal magába, mint a súlypont megtalálása, a képkivágás módja, a téma és a környezet elrendezése.

(d) technikai kivitelezés

A téma/kompozíció/kivitelezési mód összhangja, amelyben már szerepet játszik a rendelkezésre álló technikai háttér (analóg-digitális, géptípus tulajdonságai, lencsék), illetve a fotózás körülményei. A képek nem szubjektív diszkussziójának igen nagy részében ezek a szempontok kerülnek elő.

(e) digitális készségek

Az utómunkában, a digitális kép képkorrekciójában és manipulációjában való jártasság kategória-függetlenül kerül az értékelésekben, a legjobb fotók között nem találkozhatunk a közvetlenül kamerából érkező képpel. A jól sikerült digitális utómunka paradox módon általában az analóg fotográfiára emlékeztet.

(c) eredetiség

A kategória határainak feszegetése, a szokatlan, provokatív hozzáállás, a kreatív megoldások: ezekre elsősorban a stucatképektől való eltávolodás miatt kerül nagy hangsúly, ugyanakkor sok buktatója is lehet, amennyiben a fenti szempontokkal ellentmondásba kerül.

(f) a bemutatás módja

A keret és háttér megválasztása, a címadás, a rövid képleírás, sőt bizonyos értelemben a fotós aktív részvétele a kép diszkussziójában szintén hozzájárul a sikerességhez.

(g) párbeszédre hívás

A szubjektív értékelések gyakori eleme a megszólitottság élménye; a kép értelmezési lehetőségeinek nyitottsága és felhívó jellege sokak számára meghatározó egy kép értékelésében, ugyanakkor inkább az értékelések számát növeli, tehát a minőség szempontjából kevésbé meghatározó

(h) a részletek kidolgozása

Meglepő módon a fotó-realisztikus kidolgozottság a digitális képek esetében talán fontosabbnak tartják, mint az analóg technika esetében. Itt egyaránt megjelenhet a témán kívüli részletekre kiterjedő utómunka alaposága, vagy a zavaró elemek tompítása, kiiktatása.

(i) a téma/modell megválasztása

A téma és a bemutatott személyek jó kiválasztása önmagában kedvező reakciót vált ki.

(j) a fotós személye

A közösségi jellegű fakadóan az ismerősök, egymást kölcsönösen nyomon követők értékelései kedvezőbbek. A fotós személye értékelésig rejtve marad, azonban közvetve gyakran fény derül erre.

A fenti szempontok létezése természetesen egybevágnak a józan ész elvárásaival, itt inkább ezek sorrendje, a hangsúlybeli eltolódások a lényegesek. Ha el is tekintünk azoktól a kategóriáktól, amelyekben a technikai felkészültség és kivitelezési gyakorlat alapvető jelentőségű (pl. makro-, csillagászati vagy divatfotó), ezek hatása kiterjed a többi kép megítélésére is. A technikai bravúr nem elvárás, a technológiai és technikai értelemben vett átláthatatlanság azonban az, ez alól csak az analóg technika kivétel, ahol a technikai korlátokból még el is nyúlhat. A jó képek túlnyomó többsége azonban félprofli vagy profli *digitális* fényképezőgéppel készül és professzionális képfeldolgozó szoftvereket alkalmazó utómunkán esik át.

Három kategória (divat, portré, természetfotó) legjobb képeihez fűzött értékelések részletes elemzése arra enged következtetni, hogy az egyes kategóriákban a jó kép meghatározásában szerepet játszó szempontok ugyan más-más hangsúllyal jelennek meg, de ezek az eltérések nem jelentősek. Az ideális divatfotó készítésével kapcsolatos legfontosabb elvárás a professzionális kivitelezés, a technológiai apparátus feletti kontroll, a kompozíció mérnöki megtervezése. A portré esetében a modell megválasztása mellett a hangulati elemek dominálnak, a műveléssel kapcsolatos elvárásoknak való megfelelés pedig elengedhetetlen a sikeres fogadtatáshoz, bár a közönség hálás a kompozícióval való kísérletezésért is. A

népszerű természetfotók, melyek között tájak és vadon élő állatok egyenlő arányban szerepelnek, esetében fényhatás, a színvilág, az elkapott pillanat az elsődleges tényező, de itt is jelentősen szerepet játszik a megfelelően megválasztott képkészítési technika.

A fotozz.hu közössége az eredetiséget hasznosnak, a spontaneitást azonban kerülendőnek tekinti. A sikeressé váló képek között nem találkozhatunk rontott képekkel, például olyanokkal, amelyeken a téma nem kerül fókuszba, hanem más módon van jelen. A fotorealiztikus elvárások miatt csak nagyon ritkán lesznek sikeresek átszínezett, vagy más szokatlan módon manipulált képek. A témával való játék sokkal tágabb keretek között megengedett, mint médiummal való játék, és a reflexivitás is elsősorban a kortárs vizuális kultúra populáris részére (pl. reklámok, plakátok, márkák) terjed ki.

A fentiekből körvonalazódik, hogy a fotozz.hu által definiált jó kép nem feleltethet meg sem a formát a funkciónak alárendelt - Bourdieu (Bourdieu 1982) terminusával élve - populáris esztétikával, amely a családi és amatőr fényképezést jellemzi; az oldal közössége élesen elhatárolódik a stucatfotóktól, és a képek dömpingjétől. A képek a készítő és a közösség minőségi szelekcióján mennek keresztül, ennek szempontjai között nem találkozhatunk a művészi fotográfiában alapvető szerepet játszó ideákkal, mint az absztrakcióra törekvés, az eredetiség, a mediális kísérletek, a szociális elkötelezettség. Az oldal alapvetően középosztálybeli közössége (hiszen a sikeres képek elkészítéséhez jó felszerelés, az utómunkához pedig szoftverek és szabadidő szükséges) valamilyen köztes esztétikai elképzelést képvisel, melyben elsődleges szerepet játszik a fotorealista látásmód és a technológiai apparátus megfelelő használata.

Természetesen a fentiek nem tekinthetők érvényesnek a közösség és a képgyűjtemény egészére (valójában igen érdekes és értékes alkotásokkal is találkozhatunk a képek böngészése közben); az áttekintés célja a legnépszerűbb képekre adott értékelések elemzése volt, annak érdekében, hogy megismerjük, általában mi tesz sikeressé egy-egy képet és fotóst.

3.7. A fotozz.hu közössége és közössége

Az oldal közönségét és közösségét főként lelkes amatőrök alkotják, akik a tanulás lehetőségét, a hasonló érdeklődés társaságát keresik. A közösség nyitott, tehát bárki, bármilyen felszerelés birtokában csatlakozhat, a tartós benntartás feltétele azonban versengésben való többé-kevésbé sikeres részvétel, ami lefordítható az értékelésekben visszatükröződő elvárásoknak való megfelelésre. Az értékelések kényszere az újonnan érkezőket segíti a későbbiek során megkötött kapcsolati háló kialakításában, ezeken keresztül valóban átélhet a közösségben folyó alkotás élménye is. A fotósok adatlapjukon általában felfedik valódi identitásukat, a hozzászólásokból kiolvasható, hogy az ismerősök nyomán követik egymás munkáit, a kapcsolat gyakran személyes találkozások sorozatává, barátsággá alakul.

A belépők egy része különböző okokból (megfelelési kudarc, érdeklődés csökkenése, szembekerülés az elvárásokkal) hamarosan távozik, kik feltehetően más felületeken keresztül, más típusú közösségeket igyekeznek elérni. A nefotózz.hu szakadár csoportja például a minőséggel kapcsolatos fenntartásai miatt hozott létre egy kisebb közösséget, bár a jó képeket alkotott ideáljuk igen hasonló a fennvázoltakhoz. A távozók számára természetesen elérhetőek a hasonló, de kevésbé elvárásokkal terhelt külföldi fotós közösségi oldalak, illetve az eddig kis figyelmet kapott kialakulóban lévő hazai fotóblog szubkultúra. A közösség elhagyása azonban minden esetben a fotozz.hu által biztosított, relatíve széles közönség elvesztését jelenti.

A tartósan taggá válók már többnyire azonosulnak a közösségi normákkal, és arra törekcsenek, hogy az általuk fontosnak ítélt területeken fejlődjenek (képfeldolgozási technikákat tanulnak, képkészítési módokkal kísérleteznek, jobb felszerelésre váltanak). Eközben tolerálják az éppen beilleszkedő szabályokkal és elvárásokkal kapcsolatos kritikáit, hiszen kik már elfogadták a közösség megkötésének kereteit. Esetükben már megszokottá, a mindennapok részévé válnak azok a közösségi kapcsolatok, amikre a fotozz.hu-n való részvétel során szert tesznek. A tagok leginkább bizonyos kategóriákhoz kapcsolódóan alkotnak állandó társaságokat, így a természetfotók, a portrék vagy az aktok készítői között alakul szorosabb kötelék alakul ki, értékeléseikben gyakran utalnak korábbi képekre, modellekre, kompozíciós vagy képkészítési megoldásokra.

A fotozz.hu az amatőr fotóklub mozgalom között számos párhuzam figyelhető meg: a tanulási folyamat itt is a technikai készségek elsajátításával kezdődik, majd a társak útmutatásán, képein és megjegyzésein keresztül szerzett ismeretek birtokában válhat valaki egyre

magabiztosabb taggá. A megismert és megismertetett képek, és az azokhoz kapcsolódó reflexiók száma sokszorososa a virtuális közegben sokszorososa lehet annak, ami a szűkebb tagságú lokális társaságokban hozzáférhető. A kommunikáció hálózati jellegzetességeiből fakadóan egy demokratikusabbnak tetsző légkör is megtapasztalható, hiszen nincsenek megkérdőjelezhetetlen tekintélyvezetők, az értékelésben mindenki egyenlő jogokkal vesz részt. Mint minden közösségben itt is kialakul valamiféle hierarchia, amit a kapott értékelések átlaga, a feltöltött képek száma jelez, különleges státuszt jelent a tiszteletbeli tagság státusza (melyet a többi tag ajánlásán és szavazatán keresztül lehet elnyerni).

A nyilvános bemutatkozásig a valódi galéria-kiállításokon való részvételig kevés tag jut el, a fotozz.hu ebből a szempontból nem ad utat az intézményes fotográfiában való részvételre, ellentétben a nagyobb amatőr fotóklubokkal, fotográfus szabadiskolákkal és szakképzésekkel. Ennek ellenére úgy vélem, hogy a fotozz.hu közönségének egy meghatározó magja - amely nem feltétlenül az oldal arculatát adja, de normáit formálja - a látszat ellenére figyelemmel kíséri a hivatalos fotográfiát, és arra törekszik, hogy a hagyományos intézményrendszeren belül is sikereket érjen el (pályázatokon, kiállításokkal, felkérések elnyerésével). Ezek feltehetően nem a hivatalos fotográfia ellenfelei, hanem a kánonon, intézményes gyakorlatokon kívüliek, akik az éppen az átjárás lehetőségeit keresik. A felhasználók többségében él valamilyen hasonló vágy (azért jönnek, hogy jobb fotókat készítsenek, másoktól tanuljanak), azonban számukra két okból sem lehet ez a beilleszkedés sikeres. Egyrészt kifejezésmódjuk (legyen szó a képek készítéséről vagy az értékelések megfogalmazásáról) sokkal inkább népszerű fotográfia ideához közelebb, a természetfotózás és az alkalmazott fotográfia területét eltekintve nem igazán képesek versenyre kelni a hivatalos és hivatásos fotográfiai képviselőkkel. Másrészt egy-két ritka kivételt eltekintve a hazai fotográfusok és fotóművészek is mereven elutasítják a fotozz.hu szűkebb amatőr közösségét, a közösségen kívül így képeik, és részvételük is virtuális marad.

3.8. Összegzés

A fotozz.hu ötéves története során sikeres és látogatott közösségi oldallá vált, sikerült elkerülnie azokat a csapdákat (a kommercializálódást vagy érdektelenséget), melyekbe a hasonló oldalak beleestek vagy belekényszerültek; és lassan az intézményesülés útján is elindult. Nem sokkal az első éves fennállás után 400 fotográfia reprodukcióját tartalmazó könyvet jelentetett meg, egyre gyakrabban tudósít a tagok kiállításáról, jobbára sikeres fotópályázatokat bonyolít le. Az utóbbi időben pedig IRL formában is testelt ölt az önképzés terepül szolgáló Fotózz klub formájában. Jövőjét elsősorban az befolyásolhatja, hogy miként tud megfelelni a közösségi tartalomelállítás és tartalommegosztás új, kibontakozóban levő trendjeinek. Számos külföldi példa utal arra, hogy az önjelölt művészek mellett egyre több elismert fotográfus is az on-line részvétel valamilyen formája mellett dönt, ami valóságos minőségi fordulatot jelez el a virtuális gyűjteményekben.

Az alapítás óta eltelt időben a fotozz.hu kialakított egy képekkel kapcsolatos beszédmódot, amely mintaadóvá vált a témával kapcsolatos internetes diskurzusokban. Ez a beszédmód némi jártasságot feltételez a digitális technológiák tekintetében, és fókuszál arra irányul, hogy miként lehet a digitális képalkotás segítségével a jó képek készítése érdekében felhasználni. Ebben az írásban elsősorban azt vizsgáltam, hogy miként definiálható a jó kép a közösségi értékelés fényében, azaz a népszerű képek közösségi kritikája mögött milyen a képek minőségével és esztétikájával kapcsolatos vonatkozó feltevések húzódnak meg. Ebben a tekintetben az oldal egy a fotórealizmushoz közel álló konzervatív képi látásmódot tükröz, melyben képalkotás fő kérdése elsősorban a gondos technológiai kivitelezés. A fotozz.hu közössége természetesen jóval összetettebb, mint a képanyagát meghatározó természetfotók sugallják, sokfajta cél és motiváció mozgatja résztvevőit, és egyes területeken, fókuszál a digitális illusztráció kategóriájában valóban figyelemreméltó alkotók és alkotói közösségek kialakulását figyelhetjük meg.

A képek kategóriák szerinti megoszlása, a kategóriák értelmezése, a megfelelés igénye (2007. 11. 04.)

KATEGÓRIA	KÉPEK SZÁMA	TARTALMI LEÍRÁS
Absztrakt	5028	A valóság törvényszer ségeit l, összefüggéseit l tárgyi formáitól elszakadt alkotói módszer í
Abszurd	576	Egymással valószer tlen, képtelen, olykor hihetetlen összefüggésben álló elemek (emberek-történések) egyidej megjelenése fényképen í
Akt	1015	í Az érzékiséggel átsz tt, érzékenységgel, finom erotikus esztétikai érzékkel készült felvételek valók ide!
Állatfotók	7074	í _Els sorban házi kedvencek, háztáji állatok fotói, hiszen a vadonban készült állatfelvételeknek sokkal inkább a őtermészető kategóriában a helyük í
Barlangfotók	80	í Tágabb értelemben ebbe a kategóriába tartozhatnak azok a felvételek is amelyek a barlangok felszíni környezetét, bejáratát és a barlangászat technikáját mutatják be í
Családi, emlékkép	1075	í ha olyan fotót készítettél, mely véleményed szerint mindenképpen érdekes lehet mások számára is, akkor válaszd ezt a kategóriát í
Csendélet	3767	Szabadon csoportosított tárgyakat, virágokat, gyümölcsöket, ételeket ábrázoló m alkotás. A fotózásban témául szolgálhatnak az élettelen tárgyak, vagy a természet egyes részletei is. Egyszer en talán úgy fogalmazható meg, hogy a szép, az esztétikus bemutatása.
Csillagászat/égbolt	709	A fotózás egyik legizgalmasabb területe az égbolt objektumainak bemutatása í
Digitális illusztráció	3556	í A végeredmény általában nem is emlékeztet a kiinduló felvételre, vagy egyáltalán fotóráí
Divat	766	Divatbemutatón, vagy egy barát közrem ködésével készült ruházati fotókat ide várjuk.
Életképek	4521	Mindennapi életünk egy-egy jellemz jelenségének, pillanatának bemutatása.
Elkapott pillanatok	4267 (!)	megismételhetetlen, vagy különleges pillanatok megörökítése nagyon izgalmas és nehéz feladat. Nehéz, hiszen sokszor pillanatokra t nik csak fel a téma, nincs id komponálni sem.
Glamour	536	í A Glamour olyan fotográfiai terület ahol az alkoto az érzékiséget, b báját próbálja ábrázolni, a modell segítségével, egy pillantással egy mozdulattal, akár egy kivillanó n i mellbimbóval.
Humor	1842	í _Vicces, groteszk helyzetek megörökítésekor is törekedni kell igényes alkotás létrehozására. í
Infravörös fotók	130	í Optikai és digitális infravörös sz r vel készített, akár jelent s utómunkát tartalmazó infrafotók
Koncert-színpad	409	í Az el adásokról, az el adóm vészekr l és közönségükr l készült fotókat - legyen az bármely m faj, stílus vagy irányzat bemutatása - ebbe a kategóriába várjuk í
Légifotó	460	í Valamilyen repül alkalmatosságból készített felvétel nem mindennapi perspektívából mutatja be a tájat í
Makró	5868	í a közelfényképezés is id tartozik, tehát a rovarok, növények tárgyak fotói mellé ebbe a kategóriába kerülhetnek akár egy száz méter magas fa kérgér l készült közel-felvételek is í
Panoráma	1019	í a szokványos 36x24 mm-es filmkocka-mérett l eltér en jóval elnyújtottabb képarányú felvételt készít, vagy akár úgy, hogy egy adott felvételt utólag is ilyen formátumúra vágunk.
Portré	5645	Egy jó portré legtöbbször egy pillanatba és képkockába s ríti az ábrázolt egyén személyiségét, érzéseit í
Riport	258	A riportfotó publicisztikai m faj, valamely id szer eseményr l, jelenségr l, az aktuális érdekl dés el terében álló személyiségr l készített beszámoló, melynek els dleges feladata a dokumentálás í
Sport	1516	í Amennyiben valamely híres sportolót, technikai sportot vagy egy barátot sportolás közben ábrázoló felvételed szeretnéd megmutatni, akkor erre a kategóriára kattints!
Szocio	1516	Valamely társadalmi réteg, leggyakrabban a munkásosztály életének, társadalmi, politikai helyzetének, életkörülményeinek bemutatása í

Tájkép	9460	Törekedhet egy tájkép arra, hogy teljesen hűen adja vissza a látottakat, de hangulatkép jellegű tájképek is léteznek.
Tárgyfotó	3068	A műszaki fényképezés egyik fontos területe. Mint ilyen, célja a fotón a tárgyak látványának valóságos ábrázolása.
Természet	11049	Témája lehet minden, ami a természetben megtalálható.
Város, építészet	8443	Írta: Utcák lát képe, jellegzetes építészeti stílusok, épületek megörökítése.
Vízalatti	246	Mind a technikával, mind a fotóssal szemben nagy követelményeket támaszt a fotózás ezen ága. A víz egészen más közeg, mint a levegő, optikailag is teljesen másképp viselkedik.
Egyéb	8243	Ha a feltöltendő fotó jó szívvel egyetlen másik kategóriába sem skatulyázható be, akkor ezt a kategóriát célszerű választani!

ⁱ Itt nem kívánok azzal foglalkozni, hogy az on-line szervezett csoportok mennyiben tekinthetők a szó megszokott vagy társadalomtudományi értelmében véve közösségeknek (az ezzel kapcsolatos vitákhoz lásd Wellmann - Guilia 2007 és Vályi 2007), a magam részéről a továbbiakban ezeket tartósabb vagy átmenetibb jellegű szervezeti formákat egyaránt közösségnek tekintem.

ⁱⁱ A Rheingold (1994) a virtuális közösségek meghatározó jellemzőként emeli ki az ajándék gazdaságot, azonban hangsúlyozza, hogy valójában az nem valamiféle általánosított reciprocitásra épül, hanem aszimmetrikus kapcsolatokat rejt (sokkal kevesebben vannak a közösségi javakhoz érdemben hozzájáruló tagok, mint az azokat felhasználók).

ⁱⁱⁱ 35.000 felhasználó, 130 000 kép, közel másfélmillió értékelés 2008 elején.

^{iv} A korábban, 1999-ben alakult társoldal az index digitális fotó-technológiájával foglalkozó digicam mellékletéből önállóan, jelenleg pixinfo.com.

^v A fotozz.hu 2003 októberében indult, elzártnak tekinthető az egyik jelenlegi szerkesztő Irházy Gyula Róbert (Birdie) 2001-ben a nap fotója oldala, amely az olvasók által beküldött fotók szerepeltetett naponta egyet-egyet.

^{vi} Saját fórum hiányában a kritikus megjegyzések, tiltakozások, kirohanások az index.hu fórumain követhetők nyomomon.

^{vii} Azt, hogy ez a probléma általánosságban is megjelenik a digitális képkészítők körében, érzékeltetik a különböző fotózással kapcsolatos magazinokban megjelenő nem valódi kritikaként, hanem értékelési mintául szolgáló írások.

^{viii} Éppen ezt a naív fotókritikát mutatja be szatirikus formában klasszikus képek felhasználásával egy blogbejegyzésében Mike Johnston (Johnston 1996).

^{ix} A fotozz.hu oldalán a képek kereshetők géptípus alapján is, ami lehetővé teszi egy adott gép lehetőségeinek feltérképezését, és közvetlenül elérhető a technikai társoldal géptípus adatbankja.

^x Kétségtelenül léteznek olyan on-line tartalom-szervezési eljárások, ahol ez aspektus is nagy hangsúlyt kap; ennek szép példája a már említett Flickr fotostreamjei, pooljai, magán és csoportgyűjteményei.

^{xi} Többek között a szociófotók között szép számmal találhatunk erre példát.